

№4/2026

ANDIJON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

ADPI
Ilmiy xabarnomasi

GEOMETRIK SHAKLLAR ASOSIDA NATYURMORT KOMPOZITSIYASINI QURISH

Ismonov Xurshidbek Baxtiyorovich, Toshpulatova Maftuna Sherali qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

Annotatsiya.

Mazkur ilmiy maqolada natyurmort janrini geometrik shakllar asosida qurish va tasvirlashning nazariy hamda metodik asoslari keng yoritilgan. Buyumlarni shar, kub, silindr, konus va prizma kabi sodda geometrik jismlar va geometrik shakllar asosida tahlil qilish kompozitsion yaxlitlikni ta'minlash, hajm va fazoni to'g'ri aks ettirish, perspektiva qonuniyatlarini anglash hamda yorug'-soya munosabatlarini ilmiy asosda ifodalash imkonini beradi. Maqolada akademik rasm tamoyillari, konstruktiv qurilish, o'zaro mutanosiblik, plastik ifoda, fazoviy tafakkur va pedagogik metodika masalalari batafsil tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar:

natyurmort, geometrik shakl, kompozitsiya, perspektiva, yorug'-soya, konstruktiv tahlil, akademik rasm.

Аннотация.

Данная научная статья подробно рассматривает теоретические и методологические основы восприятия и изображения жанра натюрморта на основе геометрических фигур. Метод анализа объектов на основе простых геометрических тел и фигур, таких как сфера, куб, цилиндр, конус и призма, позволяет обеспечить композиционную целостность, правильно отразить объем и пространство, понять законы перспективы и выразить взаимосвязь света и тени на научной основе. В статье подробно анализируются принципы академической живописи, конструктивистского построения, пропорции, пластической выразительности, пространственного мышления и педагогической методики.

Ключевые слова:

натюрморт, геометрическая фигура, композиция, перспектива, свет и тень, конструктив анализ, академическая живопись.

Abstract.

This scientific article extensively covers the theoretical and methodological foundations of viewing and depicting the still life genre based on geometric shapes. The method of analyzing objects based on simple geometric bodies such as a sphere, cube, cylinder, cone, and prism allows for ensuring compositional integrity, correctly reflecting volume and space, understanding the laws of perspective, and scientifically expressing light-shadow relationships. The article analyzes in detail the principles of academic painting, constructive construction, proportion, plastic expression, spatial thinking, and pedagogical methodology.

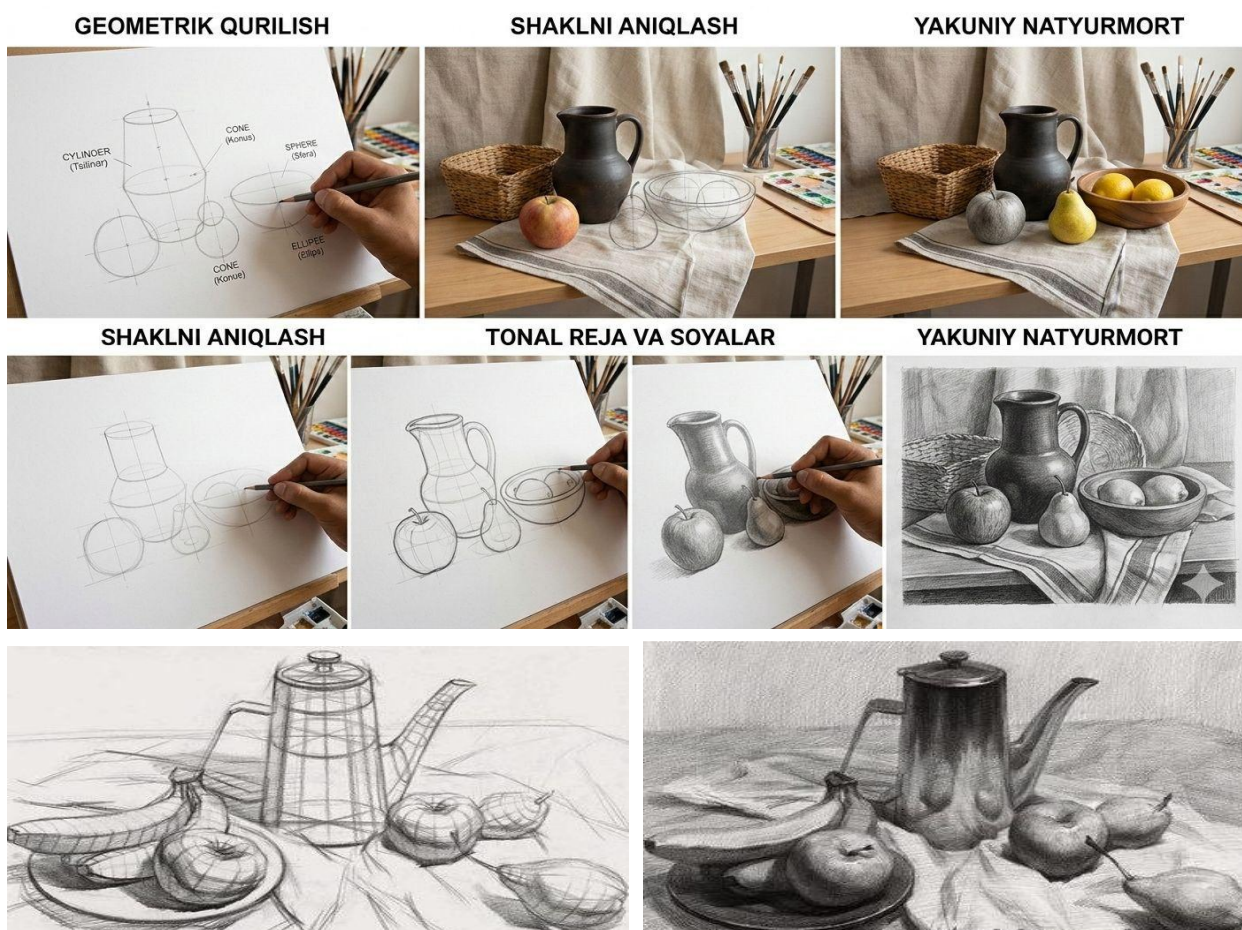
Keywords:

still life, geometric shape, composition, perspective, light and shadow, constructive analysis, academic painting.

Tasviriy san'atda natyurmort janri buyumlarining shakli, materiali va fazodagi joylashuvini chuqur o'rganish imkonini beradi. Ayniqsa, akademik rasm maktabida buyumni geometrik shaklga keltirib ko'rish asosiy metodlardan biri hisoblanadi. Bu yondashuv murakkab shaklni sodda konstruksiyaga ajratish orqali tasvir aniqligini ta'minlaydi. XVII asrda Niderlandiya tasviriy san'atida natyurmort mustaqil janr sifatida shakillandi [1]. Keyinchalik Paul Cezanne buyumlarni shar, silindr va konus asosida qurish tamoyilini ilgari surib, geometrik fikrlashni kuchaytirdi. Natyurmort san'ati-inson ko'zi oldida turli narsalar uyg'unligi asosida kompozitsiyalangan bo'lib, san'atda muhim o'rin egallaydi. So'nggi yillarda natyurmortdagi shakllarni soddalashtirish jarayonlari alohida kasb etadi. Geometrik shakllar asosida tasvirlangan natyurmort esa san'atning zamonaviy yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Tasviriy san'at inson tafakkuri va estetik dunyoqarashining muhim ifodasidir [2]. Natyurmort janri esa buyumlar olamini tasvirlash orqali rassomning kuzatuvchanligi, fazoviy tafakkuri va konstruktiv fikrlashini namoyon etadi. Buyumlarni geometrik shakllar asosida ko'rish metodikasi akademik rasm ta'limining asosiy bosqichlaridan biri bo'lib, u oddiydan

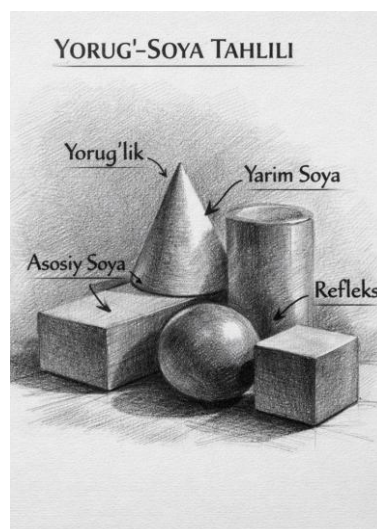
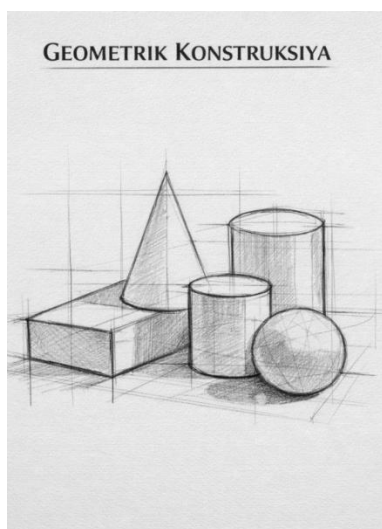
murakkabga tamoyiliga asoslanadi. Geometrik tahlil buyumning tashqi ko'rishini emas, balki ichki konstruktiv tuzilishini anglashga yordam beradi.

Natyurmort janrining nazariy asoslari. Natyurmort mustaqil janr sifatida Yevropa san'atida shakllangan bo'lib, unda buyumlarning moddiyligi, fakturasi va fazoviy joylashuvi asosiy o'rin egallaydi [3]. Janrning asosiy vazifasi - jonsiz predmetlar orqali estetik obraz yaratishdir. Kompozitsion markaz, ritm, muvozanat va kontrast natyurmortning asosiy tamoyillaridir. Natyurmort mustaqil janr sifatida Yevropa san'atida shakllangan bo'lib, unda buyumlarning moddiyligi, fakturasi va fazoviy joylashuvi asosiy o'rin egallaydi. Janrning asosiy vazifasi - jonsiz predmetlar orqali estetik obraz yaratishdir. Kompozitsion markaz, ritm, muvozanat va kontrast natyurmortning asosiy tamoyillaridir [4]. Natyurmort mustaqil janr sifatida Yevropa san'atida shakllangan bo'lib, unda buyumlarning moddiyligi, fakturasi va fazoviy joylashuvi asosiy o'rin egallaydi. Janrning asosiy vazifasi - jonsiz predmetlar orqali estetik obraz yaratishdir. Kompozitsion markaz, ritm, muvozanat va kontrast natyurmortning asosiy tamoyillaridir [5].

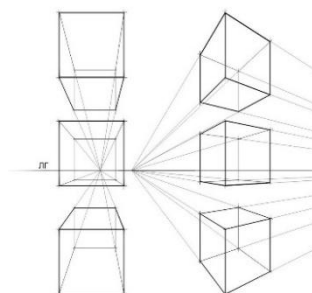
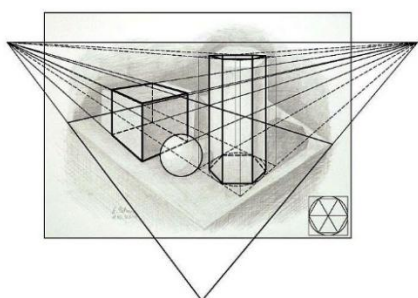

Geometrik shakllar va konstruktiv tahlil. Har qanday murakkab buyumni shar, kub, silindr yoki konus kabi sodda geometrik shakllarga keltirib ko'rish mumkin. Konstruktiv qurilish jarayonida markaziy o'q, simmetriya, nisbat va proporsiyalar aniqlanadi [6]. Bu jarayon rassomning fazoviy tafakkurini rivojlantiradi va xatoliklarning oldini oladi. Har qanday murakkab buyumni shar, kub, silindr yoki konus kabi sodda geometrik shakllarga keltirib

ko'rish mumkin. Konstruktiv qurilish jarayonida markaziy o'q, simmetriya, nisbat va proporsiyalar aniqlanadi. Bu jarayon rassomning fazoviy tafakkurini rivojlantiradi va xatoliklarning oldini oladi.

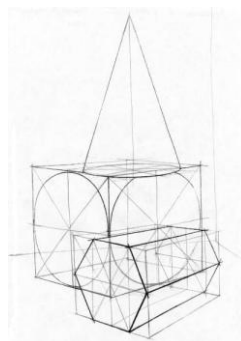
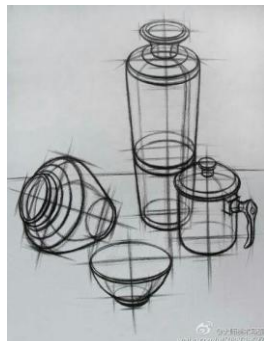
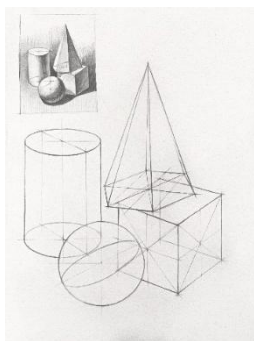

Yorug'-soya qonuniyatlari. Yorug'lik manbai buyum shaklini ochib beradi. Shar shaklida yorug'lik nuqtasi, yarim soya, asosiy soya va refleks aniqlanadi. Kubda esa yorug' va soya tekisliklar aniq ajraladi. Yorug'-soya munosabatlari hajm hosil qilishning asosiy omilidir.

Perspektiva va fazoviy tasvir. Chiziqli perspektiva parallel chiziqlarning ufq nuqtasida kesishishiga asoslanadi. Havo perspektivasi esa masofaga qarab rang va aniqlikning o'zgarishini ifodalaydi. Natyurmort kompozitsiyasida fazoviy chuqurlikni berish uchun ushbu qonuniyatlarga amal qilinadi. Chiziqli perspektiva parallel chiziqlarning ufq nuqtasida kesishishiga asoslanadi. Havo perspektivasi esa masofaga qarab rang va aniqlikning o'zgarishini ifodalaydi [7]. Natyurmort kompozitsiyasida fazoviy chuqurlikni berish uchun ushbu qonuniyatlarga amal qilinadi. Chiziqli perspektiva parallel chiziqlarning ufq nuqtasida kesishishiga asoslanadi. Havo perspektivasi esa masofaga qarab rang va aniqlikning o'zgarishini ifodalaydi. Natyurmort kompozitsiyasida fazoviy chuqurlikni berish uchun ushbu qonuniyatlarga amal qilinadi [8].

Natyurmortlar hoh geometrik jismlardan tashkil topsin, hoh narsa-buyumlardan, ularni tasvirlashda geometrik shakllardan foydalanib chizish qulaylik va yengillik beradi.

Kompozitsion yaxlitlik. Kompozitsiyada buyumlarning joylashuvi, massalar nisbati va vizual og'irlik muvozanati muhimdir. Geometrik asos kompozitsion tuzilmani mustahkamlaydi va tasvirni barqaror qiladi. Kompozitsiyada buyumlarning joylashuvi, massalar nisbati va vizual og'irlik muvozanati muhimdir.

Pedagogik ahamiyati. Bo'lajak rassom-pedagoglar uchun geometrik asosda ishlash metodikasi o'quvchilarda konstruktiv fikrlashni rivojlantiradi. Avval geometrik jismlar, so'ng murakkab natyurmortlar ishlash orqali bosqichma-bosqich malaka shakllantiriladi.

Xulosa qilib aytganda natyurmortni geometrik shakllar asosida qurish natyurmortni geometrik shakllar asosida qurish tasviriy san'atning fundamental metodlaridan biridir. Ushbu yondashuv murakkab shaklni oddiy konstruktiv tuzilishga ajratish orqali tasvir aniqligi va mantiqiylikni ta'minlaydi. Geometrik fikrlash rassomga buyumning tashqi ko'rinishidan ko'ra ichki tuzilishini anglash imkonini beradi. Tahlil shuni ko'rsatadiki, geometrik asosda qurish quyidagi ilmiy-amaliy natijalarni beradi: Kompozitsion yaxlitlik shakllanadi. Proporsional aniqlik ta'minlanadi. Perspektiv qonuniyatlar ongli qo'llanadi. Yorug'-soya tizimi mantiqiy asosda quriladi. Fazoviy tasavvur rivojlanadi. Shuningdek, bu metod ijodiy jarayonda mustahkam konstruktiv poydevor yaratadi. Geometrik qurilishsiz ishlangan natyurmort ko'pincha deformatsiya va nisbat xatolariga olib keladi. Demak, geometrik tahlilakademik rasmning zaruriy bosqichi hisoblanadi. Pedagogik nuqtai nazardan qaraganda, natyurmortni geometrik asosda o'qitish talabada nafaqat chizmachilik ko'nikmasini, balki mantiqiy va analitik tafakkurni ham shakllantiradi. Bu esa tasviriy san'at ta'limining sifatini oshirishga xizmat qiladi. Natyurmortni geometrik shakllar asosida qurish nazariy jihatdan asoslangan, amaliy jihatdan samarali va pedagogik nuqtai nazardan zarur metod hisoblanadi. U rassomning professional shakllanishida muhim bosqich bo'lib, akademik rasm tizimining poydevorini tashkil etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boymetov.B.B Akademik rasm asoslari. - Toshkent. 2015.
2. Alimuhamedov B. A. Tasviriy san'at nazariyasi va metodikasi. - Toshkent. 2012.
3. Mironov S.A. Akademik rasm.- Sankt-Peterburg: Lan, 2008.
4. Paul Cezanne. San'at va shakl nazariyasi. 1972.
5. Leonardo da Vinci . Rassomlik haqida traktat.-Iskusstvo. 1934.
6. Ismonov X. B. National architecture of uzbekistan and architectural monuments of the independence period. Educational Research in Universal Sciences. - 2023.
7. Xurshidbek I., Umurzoq R., Muazzamoy A. Proyeksiya tasvirlarni yasash, research and education. - 2022. 27-33 b.
8. Ismonov X. B. Chizmachilik darslarida arxitektura dizayni va modellashtirishni o'rgatishda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanib "3d max dasturini o'qitish //Inter education & global study. - 2024. 59-68.

Эгамназарова З.К.

Совершенствование коммуникативной компетенции на занятиях по русскому языку в вузе (в нефилологических направлениях) посредством использования современных сатирических текстов 74 77

To'xtamurodov Azizbek Azimjon o'g'li

Talabalar xizmatlarini tashkil etishda registrator ofisining ergonomik boshqaruv modeli 78 81

Novshadbekova Dilnura Zafarbekj qizi

Tarbiya fanini integrativ yondashuv asosida o'qitish orqali talabalarning kreativ va intellektual kompetensiyalarini rivojlantirish 82 87

Ergasheva Muhayyoxon G'anijonovna

Oliy ta'lim tizimida talabalar o'quv faoliyatini pedagogik improvizatsiya asosida rivojlantirishning determinantlari va strategiyalari 88 91

Muqumjonova (Sodiqova) Moxinur Farxodjon qizi

Bo'lajak texnologiya o'qituvchilarida kreativ kompetensiyani rivojlantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar 92 94

Kodirov Muxammadxusanbek Abdizohid o'g'li

Oliy ta'lim muassasalarida basketbol mashg'ulotlarini tashkil etishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish 95 100

Shomurotov Asqar Abdullayevich

Talabalarning jismoniy tarbiya jarayonida aylanma mashg'ulotlardan foydalanishning samarali usullari 101 105

Ismonov Xurshidbek Baxtiyorovich, Toshpulatova Maftuna Sherali qizi

Geomertik shakllar asosida Natyurmort kompozitsiyasini qurish 106 109

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLAR

Fozilov Botirjon Zakirovich

Global ta'lim migratsiyasi: ijtimoiy-falsafiy tahlil va strategik rivojlanish tendensiyalari 110 116

Abduraximova Shaxnoza Raxmonjonovna

O'quv faoliyatida stressni yengishning samarali psixologik texnikalari 117 122

Erkinboyeva Zilola Fayzillo qizi

Mahmudxo'ja behbudiyning jadidchilik g'oyalari va ma'rifiy islohotchilik faoliyatining asosiy yo'nalishlari 123 125

Eshonqulova Jumagul Abdumajidovna

Ijtimoiy tarmoqlarda ayol qiyofasi masalasi orqali talabalarning ma'naviy-axloqiy tafakkurini rivojlantirish imkoniyatlari 126 129

Mamajonov Ulug'bek Maxammattolibovich

Musiqqa san'ati va inson qalbining uyg'unligi 130 133

Ahmadjonova Shahnozaxon Yارقinovna

Talabalar o'rtasida huquqbuzarlikni oldini olish 134 136

Keldiyeva Shaxnozaxon Shuxratovna

Bo'lajak tarixchi talabalarni tayyorlashda reflektiv yondashuv: jadid maktablarining ilmiy-metodik merosidan foydalanish imkoniyatlari 137 140

